

Сторінка молодого вченого

УДК 331.101.6:658

С.В. Тищенко

Державний агроекологічний університет

ВПЛИВ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дослідження впливу продуктивності праці на ефективність ведення сільськогосподарського виробництва дозволило виявити основну групу найбільш ефективних сільськогосподарських підприємств житомирської області та обґрунтувати фактори впливу на продуктивність праці.

Постановка проблеми

Докорінні трансформаційні процеси, які відбулись в економіці країни, істотно вплинули на розвиток сільськогосподарського виробництва. Неготовність більшості діючих та новостворених агроформувань до ринкових змін призвели до занепаду сільського господарства, зменшення престижу аграрної праці, значного послаблення мотивації трудової діяльності в галузі і, як наслідок, зниження продуктивності праці. Виходом з тривалого депресивного стану є зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, конкурентоспроможної як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [3]. У свою чергу це стосується, насамперед, підвищення продуктивності виробництва в цій життєво важливій галузі. Визначення продуктивності визначає відношення обсягів виробництва чи послуг до витрат на їх створення. Однією зі складових сукупності чинників продуктивності виробництва є продуктивність аграрної праці [4]. Тому без обґрунтованого аналізу продуктивності праці ефективне управління виробництвом неможливе. Особливого значення набуває питання виявлення факторів її впливу, адже вони спричиняють збільшення або зменшення продуктивності праці що і визначає напрям даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень

Досліджували проблеми продуктивності праці в аграрному секторі відомі вчені-економісти Бугуцький О.А., Вітвіцький В.В., Гнибіденко І., Дієсперов В.С, Малік М.Й., Поліщук М.П., Червінька Л.П. та ін. Дослідники вважають, що продуктивність праці у сільському господарстві являє собою економічну категорію, що виражає здатність людей конкретною працею виробляти певну кількість продукції за одиницю робочого часу [9]. Зокрема Дієсперов В. С., визначаючи категорію продуктивності праці, розкриває і доводить її взаємозв'язок з оплатою праці. На його думку, продуктивність праці та її оплата мають взаємний вплив. Підвищення продуктивності праці у вітчизняному сільському господарстві може забезпечити необхідне зростання заробітків [6]. На

думку Богині Д.П. і Грішної О.А., у залежності від прямого чи оберненого співвідношення цих категорій, існують два показники рівня продуктивності праці: виробіток і трудомісткість [2].

Продуктивність праці – це один із ключових показників будь-якої виробничої діяльності, що формується під впливом сукупності різноманітних чинників. Тому визначальною умовою ефективного ведення сільськогосподарського виробництва є досягнення високого рівня продуктивності праці. Її підвищення являє собою складний економічний процес, на який впливає велика кількість факторів і джерел [7].

У цілому підтримуючи тлумачення категорії “продуктивність праці” визначених авторів, вважаємо, що вона виражає результативність дії факторів праці, тобто кількість продукту, виробленого одиницею праці. Вплив багатьох чинників може спричинити як зменшення, так і підвищення продуктивності праці, що адекватно впливає на ефективність ведення сільськогосподарського виробництва.

Об'єктом дослідження є процес визначення продуктивності праці як фактору впливу на ефективність ведення сільськогосподарського виробництва в агроформуваннях Житомирської області.

Методика досліджень. У дослідженні використано комплекс методів, що дозволило отримати науково обґрунтовані результати: метод наукової абстракції – для уточнення категорії „продуктивності праці”; метод систематизації – для розроблення класифікації факторів впливу; монографічний метод застосовувався при аналізі та оцінці діяльності окремих сільськогосподарських підприємств області. Зв'язок продуктивності праці з її факторами має стохастичний характер, тому він виявляється тільки в сукупності досліджуваних об'єктів, а не в кожному окремому випадку. На основі даних про однорідну сукупність товаровиробників застосовувався метод множинного кореляційно-регресійного аналізу – для виявлення кореляційних зв'язків між випадковими величинами, якими є кількісні показники факторів впливу і результатів праці. За допомогою ЕОМ встановлювали ступінь впливу перерахованих факторів на продуктивність праці одного працівника а також математично формалізовано рівняння регресії.

Результати дослідження

Для визначення впливу показника продуктивності праці 1-го працівника у середньому за рік на ефективність ведення сільського господарства здійснювали групування 562 сільськогосподарських підприємств на три групи.

У *першу групу* увійшли підприємства, де продуктивність праці в сільському господарстві 1-го працівника у середньому за рік складає до 10,0 тис. грн, (підприємства з низьким рівнем ведення сільського господарства. До другої групи відносяться підприємства з продуктивністю праці 1 працюючого від 10,1 до 20,0 тис. грн (підприємства з середнім рівнем ведення сільського господарства) до третьої групи – з продуктивністю праці 1 працюючого понад 21,1 тис. грн. за рік високоефективні сільськогосподарські підприємства).

Таблиця. Групування сільськогосподарських підприємств
за рівнем продуктивності праці, 2005 р.

Показник	Виробництво валової продукції із розрахунку на 1 працюючого, тис.грн			В середньому (разом) по області
	1 група до 10,0	2 група від 10,1 до 20,0	3 група понад 20,1	
Кількість підприємств	229	123	210	562
Продуктивність праці (вироблено продукції на 1 працівника), тис. грн	7,8	15,6	22,3	16,0
Всього витрат на 1 га с.-г. угідь, грн	1100,6	1410,1	680,4	1051,8
у т. ч. на оплату праці	174,7	264,9	138,1	187,1
на електроенергію	18,6	29,9	26,3	24,9
Площа с.-г. угідь га 1 підприємство, га	829,3	1313,0	1233,3	1086,1
Вироблено продукції на 1 га с.-г. угідь, грн	459,7	986,4	1323,9	965,8
Середньорічна вартість активів на 1 га с.-г. угідь, грн	4264,7	3619,7	2705,5	3432,5
Питома вага оплати праці в загальних витратах, %	20,3	18,8	15,9	17,8
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн	195,31	349,46	245,34	259,01
Затрати праці на 1 працівника, тис. люд. -год.	1,67	1,79	1,08	1,46
Трудовозабезпеченість (кількість працівників на 100 га с.-г. угідь), чол.	5,89	6,32	5,93	6,02
Рівень рентабельності с.-г. виробництва, %	-10,67	10,76	-4,06	-0,15

Джерело: розраховано за даними Житомирського обласного управління статистики.

Продуктивність праці визначають через систему прямих та обернених показників у натуральному та вартісному вираженні. Вона обумовлює збільшення обсягу виробленої продукції, рівень її собівартості, оптимальну чисельність робітників, спеціалістів, розмір заробітної плати та інші важливі економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств. У таблиці наведені результати групування сільськогосподарських підприємств за продуктивністю праці одного працівника у середньому за рік.

Як свідчать дані таблиці, до підприємств з найбільш низькими показниками ведення сільського господарства відносяться господарства *першої групи*, де площа сільськогосподарських угідь у розрахунку на одне підприємство становить 829,3 га (що на 256,8 га менше середньообласного рівня). Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва мінус 10,67 % та вироблено продукції на 1 га – 459,7 грн. У загальному обсязі виробництва найменшу частину сільськогосподарської продукції області – 14,8 %, виробляють хоча є найбільшою групою сільськогосподарських підприємств області (40,7 %). Отже, продуктивність праці одного працівника складає 7,8 тис. грн, яка є найменшою.

У *другу групу* входять підприємства з середнім рівнем ведення сільського господарства, а саме – 123 підприємства (21,9% від загальної кількості), де виробляється 27,0% загального обсягу виробництва сільськогосподарської продукції загальною вартістю 153,3 млн. грн. Тут продуктивність праці одного працівника у середньому дорівнює 15,6 тис. грн. за рік.

Найбільш ефективно та налагоджено працюють сільськогосподарські підприємства *третьої групи*, де середня продуктивність праці одного працюючого становить 22,3 тис. грн, що у 1,39 раза більше щодо першої групи. Розмір площі сільськогосподарських угідь у середньому становить 1233,3 га на одне підприємство, а трудові ресурси використовуються найбільш раціонально. Незважаючи на важкі економічні умови господарювання розмір середньомісячної заробітної плати у середній групі – 245,34 грн. Підприємства третьої групи забезпечені працівниками краще – 5,93 чол. цифра, що на 0,6% більше порівняно з першою групою 5,89 чол.

Порядок визначення і аналіз показників зв'язку при багатофакторній кореляційно-регресивній залежності розглядали на прикладі залежності продуктивності праці (y) в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області у 2005 р. від таких факторів:

- x_1 – розмір площі с.-г. угідь, га;
- x_2 – всього витрат на 1 га с.-г. угідь, грн.;
- x_3 – витрати на оплату праці на 1 га с.-г. угідь, грн.;
- x_4 – енергомісткість (витрати електроенергії на 1 га с.-г. угідь), грн.;
- x_5 – середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.;
- x_6 – питома вага витрат на оплату праці в загальних витратах, %.

Рівняння багатофакторної кореляційно-регресивної моделі залежності

продуктивності праці середньорічного працівника в сільськогосподарському виробництві для сільськогосподарських підприємств Житомирської області в 2005 р. має вигляд:

$$y_x = -5,039 + 0,007x_1 - 0,036x_2 - 0,203x_3 - 0,488x_4 + 0,132x_5 + 0,460x_6.$$

Отже, завдяки розрахованому коефіцієнту регресії видно, на скільки зміниться продуктивність праці одного працівника у середньому за рік в сільському господарстві при зміні кожного з факторів на одиницю його виміру при фіксованих значеннях інших факторів, включених до рівняння. Так, збільшення рівня забезпечення площами сільськогосподарських угідь підприємства на один гектар позитивно впливає на продуктивність праці і збільшує її на 0,007 тис. грн. Зростання середньомісячної заробітної платні одного працівника на 1 грн веде до збільшення продуктивності праці середньорічного працівника – на 0,132 тис. грн. Підвищення питомої ваги витрат на оплату праці в загальних витратах сільськогосподарського виробництва на 1% приведе до збільшення продуктивності праці на 0,460 тис. грн. Протилежну дію справляє зростання витрат в розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь на 1 грн., що зменшує продуктивність праці на 0,036 тис. грн. Підвищення витрат оплати праці та збільшення енергомісткості сільськогосподарського виробництва на 1 грн у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь зменшить продуктивність праці на 0,203 тис. і 0,488 тис. грн.

Дослідження показали, що коефіцієнт множинної детермінації складає $R^2 = 0,731$, тобто варіація продуктивності праці середньорічного працюючого в сільському господарстві дорівнює 73,1%, що свідчить про тісний зв'язок з досліджуваними факторами. Отже, із 73,1% загального коливання продуктивності праці одного середньорічного працівника найбільший вплив на нього справляє фактор розміру середньомісячної заробітної плати – 27,1 %. Тому продуктивність аграрної праці та її оплату слід розглядати як два взаємообумовлюючі фактори. Підвищення продуктивності праці створює умови для зростання заробітної плати. І навпаки, збільшення заробітної плати веде до зростання її продуктивності. Загальні витрати на виробництво продукції сільського господарства складуть 13,7%, розмір площ с.-г. угідь та енергомісткість виробництва дорівнюватимуть – 13,0% і 11,8%. Питома вага витрат на оплату праці в загальних витратах сільськогосподарського виробництва складає 4,4 % і лише тільки 3,1 % впливають витрати на оплату праці в розрахунку на 1 га с.-г. угідь, грн.

Висновки

1. Продуктивність праці є однією з найважливіших економічних категорій і практичних аспектів господарювання сільськогосподарських підприємств. Її підвищення слід розглядати як найголовнішу передумову ефективного ведення і розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва, що реалізується через економію витрат живої праці на виробництво продукції та

економію робочого часу. Показники продуктивності праці динамічні за своїм характером і є важливими в загальній системі показників ефективності виробництва.

2. Згідно з результатами групування 526 сільськогосподарських підприємств Житомирської області за рівнем продуктивності праці встановлено, що найбільшефективно працюють господарства, де виробництво валової продукції на одного працюючого сягає понад 20 тис. грн.
3. Множинний кореляційно-регресійний аналіз засвідчив, що на рівень продуктивності праці найбільший вплив здійснюють розмір площі господарства, матеріальні витрати (загальні та на одиницю площі), енергомісткість продукції, витрати на оплату праці, рівень оплати праці та питома вага в структурі собівартості.

Перспективи подальших досліджень

З метою пошуку резервів підвищення продуктивності праці дослідження можуть бути продовжені у напрямі використання новітніх ресурсо- та енергоощадних технологій, а також запровадження нових мотиваційних механізмів управління.

Література

1. *Бабенко А.Г.* Производительность аграрного труда. – К.: Урожай, 1994. – 144 с.
2. *Богиня Д.П., Грішнова О.А.* Основи економіки праці. – К.: Знання-прес, 2001. – 313 с.
3. *Вітвіцький В.В.* Організаційно-економічні аспекти продуктивності в галузях АПК // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2004. – № 1. – С. 5–18.
4. *Вітвіцький В.В.* Вплив основних чинників на підвищення продуктивності аграрної праці // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 5. – С.29–40.
5. *Дієсперов В.С.* Продуктивність сільськогосподарської праці: Монограф. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 274 с.
6. *Дієсперов В.С.* Економіка сільськогосподарської праці. – К.: ІАЕ УААН, 2004. – 488 с.
7. Підвищення продуктивності праці в сільському господарстві. – К.: Урожай, 1990. – 111 с.
8. Мотивація праці та формування ринку робочої сили / *О.А. Бугуцький, Г.І. Купалова, В.С. Дієсперов та ін.; За ред. П.Т. Саблука, О. А. Бугуцького.* – К.: Урожай, 1993. – 416 с.
9. *Савченко В.А.* Управління розвитком персоналу. – К.: КНЕУ, 2002. – 351 с.
10. *Крушельницька О.В., Мельничук Д.П.* Управління персоналом: Нав. Посіб. 2-ге вид., перероб і допов. – К.: Кондор, 2005. – 308 с.